

De olympische vlag en de uitingsvrijheid⁽¹⁾

Dirk Voorhoof, buitengewoon hoogleraar mediarecht en auteursrecht, Universiteit Gent

Voorjaar 2008 lanceerde de Universiteit Gent in het kader van haar «Durf denken»-campagne een affiche met de slogan «Darfur 2020» en de Olympische vlag. Een onverholen maar toch ook subtiële referentie naar de politieke, economische en militaire rol van China in Soedan en meteen ook een *teaser* om het door een uitzichtloze oorlogssituatie geteisterde Darfoer een optie te laten nemen op de Olympische Spelen in 2020. Een gedurfde optie, zo bleek inderdaad. Want nog maar pas was de campagne van start gegaan of de grote baas van het Internationaal Olympisch Comité (I.O.C.), Jacques Rogge, zette de UGent onder druk om de campagne meteen in te trekken. De krant *De Morgen* meldde: «Rogge doet UGent campagne intrekken» en *De Standaard* titelde: «Universiteit Gent schrap advertentie»⁽²⁾.

De *Standaard* schreef: «Onder het motto «Durf Denken» wil de Universiteit van Gent haar (toekomstige) studenten met krachtige beelden en gevatte slogans aan het denken zetten. Daarom stuurt de universiteit elk jaar weer een nieuwe reeks beelden de wereld in voor een grootschalige imagocampagne. Dit jaar bestaat de campagne uit beelden over dagelijkse onderwerpen en uit afbeeldingen over grotere wereldproblemen. Ze geven het publiek de kans om er zelf betel-

(1) Deze tribune is een aangepaste versie van een opiniestuk dat eerder gepubliceerd werd in *De Morgen* op 6 maart 2008, «Durf denken over de Olympische ringen». Voor meer informatie over de UGent campagne «Durf denken», zie www.durfdenken.be.

kenis en invulling aan te geven. Een van de beelden dit jaar is een vlag met daarop de olympische ringen en de vermelding «Darfur 2020» aangevuld met de slogan «Durf Denken». Maar daarmee schopte de universiteit tegen de schenen van het Internationaal Olympisch Comité (I.O.C.)».

Rogge liet weten dat het I.O.C. een exclusief recht heeft op het gebruik van de olympische ringen en dat de UGent geen toestemming had gekregen tot gebruik ervan in de affiche «Darfur 2020». Het I.O.C. verwees naar de bescherming van haar «merk» en auteursrechten op de olympische vlag. Waarop de Universiteit Gent meteen besliste om de campagne in te trekken.

Wel China 2008, maar niet Darfur 2020

Het wekt verbazing dat de UGent zo vlug overstag is gegaan omdat het I.O.C. de campagne niet zinde. In een aangelegenheid als deze mag het auteursrecht of het merkenrecht niet zondermeer een hinder zijn voor het gebruik van een merk of logo in het kader van een politiek of sociaal debat. Van commercieel misbruik of ongeoorloofd gebruik van het logo van het I.O.C. is immers geen sprake. Er zijn stevige argumenten om dat olympische logo net wél te gebruiken in het maatschappelijk debat over het humanitaire drama in Darfoer. In de internationale rechtspraak noemt men dat gerechtvaardigd gebruik, *transformative use* of *fair use*. Het gebruik van zo'n logo kan eventueel ook als «parodie» worden omschreven of zich baseren op de uitingsvrijheid, de *freedom of (academic) speech* of op het citaatrecht⁽³⁾.

Auteursrecht en expressievrijheid

In verschillende landen (Verenigde Staten, Frankrijk, Nederland en België) zijn heel wat goede voorbeelden te vinden van rechters of rechtscolleges

(2) *De Morgen* 4 en 6 maart 2008 en *De Standaard* 5 maart 2008.

(3) Zie ook W. GROSHEIDE (ed.), *Parodie. Parodie en kunstcitaat*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006.

die stakingsvorderingen of schadeclaims afwijzen van bedrijven of organisaties die zich verzetten tegen het gebruik van hun wettelijk beschermde logo of merknaam. Die rechters vinden de expressievrijheid en het recht om beschermde logo's te gebruiken in het maatschappelijk debat belangrijker dan het (commerciële) belang van het betrokken bedrijf of de organisatie⁽⁴⁾.

Voorbeelden genoeg. Onder andere claims van *Michelin*, *Danone*, *Esso* en van *Mattel/Barbie* werden daarom afgewezen. In Frankrijk werd *Camel/Japan Tobacco* overigens zelf veroordeeld omdat het zich verzette tegen het (parodiërend) gebruik van de verpakking van Camel-sigaretten door een gezondheidsorganisatie⁽⁵⁾. Dichter bij huis zag de rechtbank van Amsterdam geen graten in een campagne van Greenpeace waarbij het logo van de Nederlandse overheid «Schone energie – Denk vooruit» als parodie werd gebruikt. De rechtbank erkende nadrukkelijk het beroep op de parodie en op de expressievrijheid. Hoewel de Nederlandse Staat door de actie van Greenpeace kritisch werd bejegend, toch moest dit in een democratische samenleving als een geoorloofd gebruik worden gezien van het merk en het logo. Ook al werd afbreuk gedaan aan de reputatie van het merk en het logo omdat het in een controversieel daglicht werd geplaatst en ook al haalde Greenpeace een ideëel voordeel uit het gebruik ervan, toch moest de Nederlandse Staat het gebruik ervan door Greenpeace gedogen als blikvanger in haar politieke en maatschappelijke actie⁽⁶⁾.

In eigen land wees het hof van beroep van Luik de claim van de krant *Vers l'Avenir* af, toen die zich verzette tegen een parodiërende, eigenwijze versie van *Ecolo* in een verkiezingskrantje met als titel *L'avenir Vert*, geheel in de stijl van de krant. De eis op basis van het merkenrecht en het auteursrecht werd verworpen, wat later werd bevestigd door het Hof van Cassatie⁽⁷⁾.

Dat de UGent het beeld met «Darfur 2020» onmiddellijk heeft teruggetrokken, omdat het

I.O.C. de exclusieve rechten claimde op de olympische ringen, was, gezien de inhoud en het thema van de campagne, voorbarig en onterecht.

Het I.O.C., China en de vrijheid van meningsuiting

Het I.O.C. van zijn kant had zich beter niet ingemengd met de UGent-campagne. De olympische ringen zijn eerder ook al in een mensenrechten-campagne gebruikt als handboeien, om de aandacht te vestigen op de erbarmelijke situatie in China op het vlak van de mensenrechten. In China is het, zoals bekend, bijzonder slecht gesteld met de vrijheid van (politieke) meningsuiting. Het I.O.C. heeft met zijn tussenkomst in de «Durf denken»-campagne van de Universiteit Gent ook niet meteen veel respect laten blijken voor de uitingsvrijheid in het kader van nochtans een duidelijke maatschappelijke, politieke en hier ook academische context.

De UGent van haar kant heeft de kans gemist om het principe van de uitingsvrijheid voorrang te laten nemen op de exclusieve rechten van het I.O.C., desnoods via een beroep op de rechter, aanspraak makend op de bescherming van art. 10 van het Europees Mensenrechtenverdrag. Volgens dit artikel zijn inmengingen of beperkingen op de expressievrijheid slechts mogelijk als dit ook echt nodig is in een democratische samenleving. Het is zeer de vraag of het I.O.C. zijn verzet tegen de UGent-campagne als «noodzakelijk in een democratische samenleving» hard zou kunnen maken. Bovendien is er ook art. 13 van het EU-Charter voor fundamentele rechten, Charter dat nu geïntegreerd wordt in het EU-Verdrag. Dit art. 13 garandeert bovenop art. 11 van het EU-Charter (vrijheid van expressie en informatie), de artistieke en de academische expressievrijheid. Redenen genoeg dus om te durven denken dat de «Darfur 2020»-campagne van de UGent niet de mond had moeten gesnoerd worden.

(4) Over het spanningsveld tussen auteursrecht en uitingsvrijheid, zie A. STROWEL en F. TULKENS (eds.), *Droit d'auteur et liberté d'expression*, Brussel, Larcier, 2006.
(5) Cass. fr. 19 oktober 2006, www.courdecassation.fr

(6) Voorz. Rb. Amsterdam (Kort Ged) 22 december 2006, www.rechtspraak.nl

(7) Luik 6 oktober 1997, *Journ. procès* 1997/336, 28 en Cass. 5 april 2001, *A&M* 2001, 400.